

Over trekzakken en lepelkleppen. Een beeld van de accordeontraditie

Sibylla Goegebuer

Adjunct-conservator Stedelijk Museum voor Volkskunde Brugge

De tentoonstelling "Over trekzakken en lepelkleppen. Een beeld van de accordeontraditie" (15 mei - 12 september 2004) in het Stedelijk Museum voor Volkskunde Brugge laat de bezoekers kennismaken met een wereld van dansende vingers. De expositie belicht een bijzonder aspect van de muzikale volkscultuur: de muziek van de populaire bals. De collectie van de bekende Brugse accordeonist en accordeonverzamelaar Charles Maeyaert, collectie-items van Joseph Cornelissen, volksmuziekkenner Roger Hessel, accordeonist Walter Ramon en objecten uit de accordeonverzameling van het Stedelijk Museum voor Volkskunde vertellen dit boeiend verhaal in een origineel en hedendaags, bijna exotisch decor. Accordeonisten zoals Roger en Wilfried Danneels, Walter Ramon, Charles Maeyaert en Joseph en Louis Fiers en lokale accordeonensembles worden in de kijker geplaatst. De tentoonstelling poneert ze in de Europese en regionale accordeontraditie. De vroegere en hedendaagse accordeonmuziek worden gelijkwaardig belicht. Het is de taak van een museum voor volkskunde om ook de hedendaagse volkscultuur te duiden. Documentair materiaal plaatst de accordeon in een historisch daglicht. De tentoonstelling toont onder meer een programmapolder van de Maatschappij De Brugse Accordeonisten, onder leiding van Wilfried Danneels. Het document introduceert de bezoekers in een bijna magische muziekwereld. Roger Danneels (Brugge, 1927 - 1982) krijgt op zeer jonge leeftijd een eerste accordeon van vader Wilfried (Oostkamp, 1902 - Brugge, 1966). Hij erft, net zoals zus Jacqueline, de muzikale begaafdheid van zijn vader en wint op zevenjarige leeftijd een eerste internationale wedstrijd te Luik. Hij is negen jaar oud als zijn ouders zich te Brugge vestigen in Café Wilfried in de Wollestraat. Kort na Wereldoorlog II behaalt hij in het Koninklijk Muziekconservatorium te Gent een eerste prijs muziekgeschiedenis, harmonie, fuga en contrapunt. Vanaf dat ogenblik vallen hem verscheidene prijzen en onderscheidingen te beurt. Wilfried Danneels sticht in 1947 het muzikale gezelschap "De Brugse Accordeonisten" en weet als befaamd muzikant een belangrijke groep accordeonisten van een degelijke vorming te voorzien. Zoon Roger maakt deel uit van dit gezelschap. Later volgt hij vader Wilfried op als orkestleider en accordeonlesgever.

Roger Danneels weet een populariteit in binnen- en buitenland op te bouwen. In 1952 volgt een eerste platenopname. Hij zal in totaal meer

De Brugse Volksmuzikanten, ca.
1920-1930
*Verzameling Stedelijk Museum voor
Volkkunde Brugge*

dan vijfhonderd composities neerpennen, waarvan ook nog eens meer dan de helft op LP verschijnt. Hij componeert voor Vlaamse zangers en zangeressen. Wie kent niet het lied “Zie je van Brugge” van Willy Lustenhouwer? In 1957 ontdekt Roger de ontelbare mogelijkheden van het orgel. Het betekent de start van een nieuwe muzikale exploratie door de accordeonvirtuoos. Op 26 september 1970 neemt hij een eerste gouden plaat in ontvangst tijdens een van de fameuze Accordeonbals in het Boudewijnpark te Brugge.

Roger Danneels is een muzikaal allrounder. Hij treedt op als accordeonsolist en in orkestverband. Hij componeert, geeft accordeonles, is leider van muzikale gezelschappen (accordeonist Lionel Verfaillie, Brugge, 1935-1996), treedt meerdere malen in het Roger Danneels Kwintet op, verzorgt muzikale uitgaven en brengt langspeelplaten op de markt. Hij weet op een behendige manier, gebruik makend van zijn muzikaal en commercieel talent, in te spelen op de muzikale behoeften van tijdgenoten. Composities, langspeelplaten, solo- en orkestoptredens volgen elkaar in een razendsnel tempo op en worden vanuit zakelijk oogpunt begeleid met bijzondere programma-uitgaven en fotomateriaal. Muzikale arrangementen en begeleiding zijn steeds afgewerkt en uitmuntend gepresenteerd naar een zo ruim mogelijk publiek toe. Uitzonderlijke verkoopcijfers op nationaal en internationaal vlak blijven dan ook niet uit.

De tentoonstelling belicht de accordeontraditie in de muzikale volks-cultuur van de Brugse regio; beklemtoont de diversiteit aan vormgeving van het instrument. De muzikale mogelijkheden van de trekharmonica zijn legio. De expositie plaatst het instrument in de rijke Europese, muzikale traditie. De accordeontraditie in ere houden ver-

zekert de continuïteit van dit stukje muziekbeleving in de (volks)cultuur. Het gaat om meer dan een louter traditioneel muziekinstrument. Is het aanvankelijk een instrument dat in de wereld van de lichte muziek veel noten op zijn zang heeft, sedert een aantal decennia eist het een welverdiende plaats op in de klassieke muziekwereld. Het Stedelijk Conservatorium van Brugge ijvert ervoor om de accordeonopleiding in het lessenpakket te integreren. Anno 2004 heeft de accordeon niet meer zijn uitsluitend volkse karakter van weleer. De diversiteit, eigen aan de trekharmonica's, het bestaan van gespecialiseerde accordeonateliers en de hedendaagse belangstelling voor accordeonmuziek, tonen aan dat het gaat om een traditioneel én hedendaags muziekinstrument.

Aan het ontstaan van de accordeon is een hele geschiedenis voorafgegaan. De definitieve stap naar de accordeon wordt gezet door de Weense Cyrillus Demian (1772-1847). In 1829 breveteert hij zijn ontwerp onder de naam accordion. Mogelijks zijn ook andere instrumentenbouwers betrokken bij het totstandkomen van de accordeon. Parijs wordt tussen 1830-1850 een belangrijk centrum voor de accordeonbouw. Rusland en Italië kennen na 1860 belangrijke productiecentra. Enkele tientallen jaren later duiken in gans Europa ateliers op. De concurrentiestrijd barst los.

De diversiteit in de vormgeving en constructie van de accordeon en de rijkdom aan muzikale mogelijkheden weerspiegelen zich in een even grote verscheidenheid van benamingen. De eerste Belgische instrumenten, zo vermeldt Hubert Boone, de accordeonspecialist bij uitstek, worden accordéon genaamd. Op het einde van de 19de eeuw en tot circa Wereldoorlog II hoort men in Wallonië frequent de benaming harmonica. De benaming wordt ook nog later gehanteerd. Af en toe hoort men van een "piano des pauvres" spreken of van een "piano à bretelles". Mélodion of harmonéon gebruikt men ook wel eens. Het Duitse taalgebied kent de termen Akkordeon en Harmonika. In Vlaanderen is de benaming accordeon algemeen verspreid. Vroeger sprak men ook over trekharmonica's of over trekzakken, trekorgels.

Hubert Boone verdeelt de accordeonbouwgeschiedenis in België in drie periodes. Er zijn de vroege accordeons van uitzonderlijke kwaliteit, tussen 1840 en 1853 gebouwd door atelier Verhasselt te Brussel. Na 1870 verschijnen verschillende modellen. Namen als Solari, Scheerlinck, De Waele en Callewaert spreken tot de verbeelding. De tentoonstelling toont enkele sprekende exemplaren. Er wordt gezocht naar meer muzikale mogelijkheden. De accordeon ontwikkelt zich tot cultureel symbool. De gebroeders Callewaert uit Zwevezele assembleren de eerste Vlaamse accordeons omstreeks 1880. In mei 1890 verhuist Felix Callewaert (1862-1918) naar Lichtervelde. Hij bouwt er

MAATSCHAPPIJ

De Brugse Accordeonisten

ONDER LEIDING VAN

Wilfried Danneels

Programmafolder Maatschappij
De Brugse Accordeonisten,
onder leiding van Wilfried
Danneels, Volksschouwburg "De
Gilde" Brugge, 27 februari 1950.
*Verzameling Stedelijk Museum voor
Volkskunde Brugge*

een bloeiend atelier uit. Vóór 1900 assembleert men of past men louter Duitse instrumenten aan; later gaat men de meeste onderdelen zelf produceren én toch ook onderdelen importeren. Het is een fenomeen dat ook in de Brugse accordeonverkoop opduikt. Ca. 1925 neemt de eigen productie af. Zoon Eugène Callewaert (1894-1944) verkoopt meer en meer Italiaanse modellen (Scandalli en Crucianelli). Zoon Arsène verdeelt Hohner. Callewaert-accordeons komen in heel Vlaanderen voor. West- en Oost-Vlaanderen zijn de belangrijkste verspreidingsgebieden. De expositie toont drie "Lichtervelde trekzakken". Een aantal firma's willen het succes van Callewaert evenaren. Het atelier van Albert Van Houtte (1879-1962) uit Menen is in dit opzicht belangrijk te noemen; Joseph Devogelaere

(1881-1961) bouwt een werkhuis uit in Anzegem. Accordeonbouwers Antoine Boland (1902-1959) en Enrico Sabatini (1905-1967) beheersen de derde periode. Het atelier van Boland uit Waregem blijft actief tot in 1957. In Wallonië is het atelier van Enrico Sabatini in Charleroi actief vanaf 1927 tot 1953, met een onderbreking van elf jaar.

De accordeon biedt een bijzondere vorm van muziekbeleving. Het instrument verdient de aandacht van een ruim publiek. Het is een van de steunpilaren van het ontspanningsleven. Het blijft kansen bieden tot creatieve vrijetijdsbesteding in een maatschappij waar het ontspanningsleven voortdurend evolueert en zijn eigen grenzen verlegt. De accordeon trotseert de maatschappelijke veranderingen en houdt rekening met deze evolutie in de manier van muziek spelen en in de manier van instrumenten bouwen. Het maakt deel uit van zowel de amateuristische als de professionele muziekbeoefening. Het speeltuig eist zijn plaats op in het veld van het volkscultureel onderzoek. De zwartwitfoto van De Brugse Volksmuzikanten, ca. 1920-1930, uit de verzameling van het Stedelijk Museum voor Volkskunde is hiervan een sprekende getuige. In de jaren 1920-1930 brengen De Brugse Volksmuzikanten muzikale humor in de Brugse straten en cafés. Het acht man sterke muzikale gezelschap staat onder leiding van Leopold Roose (Brugge 1883-1962), alias Pol de Stille. Hij bespeelt de basviool, zelfgemaakt met koekentrommel, stok en ijzerdraden. Sprietje den Trommelaere, waarschijnlijk Florent De Spriet, verzorgt ingenieus met hand en vingers, vorken, lepels en de tapkast in de herberg, ..., de percussie. Edmond Gadeyne, alias Mon Canard, is de bijzonder getalenteerde accordeonist van dienst. Verder zijn er nog Jan Floreal, Leon, Alfons en Julien De Spriet en koetsier Huwel, alias Den Witten. Zij brengen spontane en ongekunstelde animatie in het straatbeeld. Ieder optreden is een spektakel doorspekt met humor. Ze worden razend populair. Het gebruik van een verscheidenheid aan muziekinstrumenten, de originaliteit ervan en de persoonlijkheid van de muzikanten heeft ongetwijfeld de sleutel geboden tot hun ongeëvenaard succes. Na Wereldoorlog II treedt Mon Canard solo op in herbergen.

Het socio-culturele klimaat bepaalt de populariteit van de accordeon en dirigeert zijn bestaan. In dit opzicht is het merkwaardig dat het ontstaan van harmonies in Vlaanderen, op het einde van de 18de-begin 19de eeuw, nagenoeg samenvalt met de opkomst en ontwikkeling van de accordeon, een instrument dat eerder in beperkte mate deel uitmaakt van de bezetting van harmonies. Nochtans wordt ook gezegd dat de accordeon aanvankelijk een burgerlijk karakter heeft, net zoals de harmonies. Wanneer precies wordt de accordeon een 'piano des pauvres' en waarom eigenlijk? Volkscultureel onderzoek kan het antwoord leveren. Alles speelt zich af in een periode waarin

de mens sterk geografisch is gebonden. Men bevindt zich op een sociaal dieptepunt. Men zoekt een uitlaatklep in het lokale gezelschapsleven, in feesten en kermissen. Het gaat om het juiste object, het juiste fenomeen, op de juiste plaats, op het juiste moment.

De tentoonstelling "Over trekzakken en lepelkleppen" visualiseert het fenomeen accordeon op een esthetische en educatief-wetenschappelijk verantwoorde manier. We tonen het instrument in zijn functionaliteit. De tentoonstelling loochent echter het esthetisch karakter ervan niet en verzoent dit met zijn volksculturele betekenis. Het instrument vertelt stilzwijgend een kleurrijk verhaal. Trekorgels, pauwstaartpapier, klavierblokken, tongenlades en ventielafels verbergen voor de museumbezoekers niet langer geheimen.